MODELE DE INTERVENȚIE PSIHOSOCIALĂ ŞI ASISTENȚĂ POSTPENALĂ A FOŞTILOR DEȚINUȚI

Silvia GÎDEI

Socializarea persoanelor eliberate din detenție sau asistență postpenală este unul dintre obiectivele majore ale fiecărui stat democratic şi de drept. Scopul oricărei societăți este de a-şi menține echilibrul, ordinea socială şi normativă, şi poate fi atins prin funcționarea optimă a elementelor structurii sociale, a grupurilor, colectivităților. De aceea, reintegrarea socială a persoanelor eliberate din detenție – unul din efectele procesului socializării, reprezintă un proces fundamental care presupune acomodarea, adică soluționarea conflictelor existente între aspirații şi atitudini comportamentale ale indivizilor. Recuperarea socială a condamnaților rămâne scopul suprem al oricărui sistem penal-executiv, iar conținutul acestui proces, practic, nu poate depăşi nivelul actual de educație, cultură, aspirații şi civilizație al întregii societăți. Finalitatea spre care se tinde, adică aceea ca deținutul să traverseze pedeapsa fără a i se altera personalitatea şi comportamentul, iar la eliberare să-şi manifeste opțiunea de a duce o viață în respect față de lege şi normele morale, constituie astăzi o problemă a modelului de educație în societate, iar soluționarea ei nu stă doar în fața sistemului penitenciar, ci şi a întregii societăți.

Asistența postpenală ca proces se află în continuarea asistenței sociale penitenciare, însă din punct de vedere practic şi funcțional, nu se poate face o

delimitare temporală strictă de genul: de la planificarea executării sentinţei până la închiderea cazului este reabilitare socială. Procesul de reintegrare socială începe imediat după intrarea în penitenciar a condamnatului, iar eforturile asistentului social se leagă de conservarea statutului condamnatului de membru al comunităţii şi al familiei din care provine. Actualitatea temei reintegrării sociale şi supravegherii infractorilor – părţi componente ale aceluiaşi proces de combatere a infracţionalităţii şi construirii unei societăţi normale, bazate pe integrare, este una necesară în Republica Moldova, în special în contextul integrării europene. În scopul modernizării şi eficientizării sistemului de justiţie penală, în Republica Moldova se perfecţionează cadrul normativ şi instituţional care să permită intervenţia psihosocială profesionistă a specialiştilor în domeniul reintegrării sociale a persoanelor liberate din locurile de detenţie, precum şi supravegherea lor după eliberare. Remarcăm că mulţi specialişti ce activează în instituţii responsabile de integrarea socială a ex-deţinuţilor nu sunt suficient documentaţi în această problemă. Datele Ministerului Justiţiei şi Ministerului Afacerilor Interne demonstrează cu prisosinţă necesitatea schimbării de optică a politicii penale din Republica Moldova cu accent pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a persoanelor eliberate din locurile de detenţie. Este de remarcat că dezvoltarea mecanismelor reintegrării sociale a persoanelor liberate din locurile de detenţie se datorează într-o mare măsură suportului diverselor guverne europene care au oferit asistenţă tehnică şi logistică Ministerului Justiţiei, Ministerului Afacerilor Interne şi reprezentanţilor societăţii civile.

O problemă cu aspecte practice reale şi imediate în analiza procesului de resocializare este ilustrată prin limitele şi prin implicaţiile calităţii vieţii de detenţie asupra resocializării infractorilor, precum şi corelaţia standardului de viaţă al deţinuţilor din penitenciare cu normele internaţionale privind tratamentul deţinuţilor [1, p. 11].

Asistenţa postpenală poartă în literatura de specialitate mai multe denumiri: *supraveghere posteliberatorie* sau *reintegrare*, şi reprezintă un proces ce urmăreşte reintegrarea fostului deţinut în societate cuprinzând toate serviciile de care poate acesta beneficia pentru a atinge acest scop. Pentru reintegrarea fostului deţinut în comunitate se vor întreprinde acţiuni ce vizează mai multe componente ale vieţii sociale a deţinutului. Astfel, componentele principale ale asistenţei postpenale sunt: *adăpost şi sprijin, educaţie, training şi loc de muncă, sănătate, finanţe, beneficii şi datorii, copii şi familie, atitudini, gândire şi comportament.* Aşa deci, pentru a diminua probabilitatea de recidivă, foştii deţinuţi trebuie să beneficieze de următoarele servicii: sprijin pentru obţinerea actelor de identitate, sprijin pentru procurarea unei locuinţe sau a unui adăpost temporar, sprijin pentru obţinerea

unui loc de muncă, a unei calificări sau a unui venit minim, sprijin pentru continuarea studiilor, în special când beneficiarul este minor sau tânăr, sprijin pentru înlăturarea izolării sociale [2, p.174].

Procesul de reabilitare socială şi asistenţă postpenală cuprinde patru etape principale: *interviul de eliberare, program intensiv de pregătire pentru eliberare, preluarea clientului de către consilierul de probaţiune sau asistentul social şi închiderea cazului* [2, p. 174]. Fiecare dintre aceste etape vine cu acţiuni clare şi bine identificate în conformitate cu necesităţile condamnatului.

În prezent, un model de punere în practică a principiilor din cadrul recomandărilor europene privind *prevenţia socială* este prezentat de ceea ce literatura de specialitate defineşte drept *asistenţa psihosocială penală* sau *asistenţa postpenală* la nivelul serviciilor de probaţiune în colaborare cu unităţile penitenciare [3, p. 376]. Odată cu specializarea asistenţei sociale, în primul rând în funcţie de tipul beneficiarilor, s-au conturat domenii distincte ale acesteia, printre care asistenţa psihosocială penală în probaţiune sau asistenţa socială în penitenciar, care presupune utilizarea cu preponderenţă a anumitor teorii ale intervenţiei în funcţie de finalitatea urmărită de instituţiile abilitate. Actualele reglementări fac referire, chiar dacă nu sistematic şi complet, la aspectele de cooperare în activitatea de asistenţă şi consiliere desfăşurată de personalul din penitenciar alături de consilierii de probaţiune.

Pornind de la premisa că succesul reintegrării sociale a persoanelor cu trecut infracţional nu depinde numai de oportunităţile pe care le au la dispoziţie infractorii şi de motivaţia lor de a se schimba, ci şi de pregătirea acestora în vederea accesării resurselor existente la nivel comunitar, pregătirea pentru liberare face parte din procesul de reabilitare a deţinuţilor şi are drept scop sprijinirea acestora în vederea unei cât mai bune reintegrări sociale. Ideea centrală a pregătirii pentru liberare este aceea că detenţia constituie doar o etapă din viaţa deţinuţilor, iar aceasta trebuie folosită cât mai eficient în scopul recuperării sociale a acestora. În general, pregătirea pentru liberare a deţinuţilor trebuie să ţină cont de două imperative:

• necesitatea ca întregul sistem penitenciar să fie preocupat de această problemă (un climat de preliberare îndreptat spre exterior şi spre viitor);

• necesitatea unor programe speciale derulate de specialişti în asistenţă socială.

Aceste componente sunt complementare şi indispensabile. Dacă pregătirea în vederea liberării constă doar într-un program educativ, care nu beneficiază de sprijin din partea regimului penitenciar, prin alocarea de timp şi spaţiu adecvat pentru deţinuţi, un astfel de program riscă să fie simbolic şi ineficient. Educaţia socială pentru liberare desemnează orice formă de educaţie care vizează sprijinirea deţinuţilor să trăiască şi să se regăsească în

comunitate. Această educație are o importanță deosebită în special pentru persoanele care, în comunitate, sunt marginalizați, sau fără apărare, așa cum sunt numeroşi deținuți înainte de a fi închişi. Inevitabil, excluderea din societate şi experiența penitenciarului, în general, le vor agrava sentimentul de alienare față de comunitate şi de inadaptare socială. În prezent, putem spune că sistemul de justiție penală se află într-un amplu proces de modernizare şi reformare, concentrat îndeosebi pe aspectele continuării reformei justiției juvenile, începută cu ani în urmă prin introducerea alternativelor la detenție pentru minori, punerea în practică a principiilor justiției restaurative, dezvoltarea medierii. Dezvoltarea asistenței postpenale în țara noastră este strâns legată de dezvoltarea activităților de supraveghere în comunitate nu numai în etapa condamnatorie, ci şi în etapa posteliberatorie. Din acestă perspectivă este foarte importantă colaborarea dintre penitenciar şi serviciile de probațiune, precum şi colaborarea cu instituțiile şi organizațiile în domeniul incluziunii sociale. Practic, acest parteneriat ar oferi eficiență în activitățile specifice procesului de pregătire pentru eliberare şi asistență postpenală în vederea incluziunii sociale a persoanelor private de libertate.

Referințe:

1. COJOCARU, V. (coord). *Reintegrarea socială a persoanelor liberate din locurile de detenție*. Ghid practic, IRP. Chişinău: Cartier, 2007. 183 p.
2. DURNESCU, I. *Asistența socială în penitenciar*. Iaşi: Polirom, 2009. 220 p.
3. DURNESCU, I.(coord). *Probațiunea, Teorii, legislație şi practică*. Iaşi: Polirom, 2011. 416 p.